

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті досліджено проблему професійного розвитку вихователів дошкільних навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти; розкрито теоретичні основи наукового розуміння сутності цього феномена. Виявлено й охарактеризовано складові професійної розвитку педагога, особливості їх становлення в системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: професійний розвиток, професіоналізм, вихователь дошкільного навчального закладу, система післядипломної педагогічної освіти.

Реалії сьогодення засвідчують становлення нової, перехідної історичної епохи, яка потребує інших засобів мислення, поведінки, створення нових соціальних інститутів. Усе чіткіше уявляється філософія майбутньої людської життєдіяльності, яка полягає в розумінні того, що жоден окремо взятий індивід або нація без узагальненої кооперації не можуть створити умови для повноцінного життя на принципах безпеки та справедливості.

Педагоги повинні виховувати в усіх людей на землі любов до людини й природи, духовну спільність. Усі без винятку навчально-виховні заклади мають дійти нової науково-педагогічної методологічної парадигми, спрямованої на вдосконалення культури спілкування людей, розвитку їх духовності, витонченості почуття.

Як зазначає Т. Сущенко, час вимагає створення такого педагогічного процесу, в якому особистість постійно відчувала б себе причетною до цілісного навколишнього світу, до загальнолюдських цінностей і потреб. Педагогічною заповіддю такого педагогічного процесу має бути, виходячи з тенденцій суспільного розвитку, принцип: завжди робити вибір на користь миру й співробітництва в ім'я майбутнього, діяти за законами відповідальності й турботи про людину [7, с. 8].

Таким чином, сучасний педагогічний процес покликаний сприяти перетворенню життя і середовища, гармонізувати міжособистісні стосунки і відносини, спираючись при цьому на досягнення різних культур і цивілізацій у дусі великої поваги до етнокультурних особливостей інших народів.

Під таким кутом зору розглядає педагогічний процес вся прогресивна світова педагогіка й психологія. С. Рубінштейн свого часу справедливо зауважував, що психічні функції формуються в процесі функціонування і суттєво залежать від того об'єктивного змісту, на якому вони формуються. У дітей таке функціонування пов'язане із засвоєнням змісту людської культури й тих стосунків, які склалися в суспільстві. Засвоєння змісту культури здійснюється у процесі навчання; засвоєння культури людських стосунків – в процесі виховання, органічно пов'язаного з вихованням [4, с. 175].

Слід зазначити, що сучасна освіта потребує педагога, здатного до нестандартних дій, використання інноваційних технологій виховання, до принципової їх переорієнтації на сучасні пріоритети, до творчого розв'язання нових назрілих проблем.

Тому об'єктивним фактором сьогодення є оновлення діяльності інститутів післядипломної педагогічної освіти (далі – ІППО) у зв'язку з багатогранністю покладених на них функцій, зокрема, сприяння розвитку професіоналізму, особистісно-професійного розвитку педагогів, зокрема вихователів дошкільних навчальних закладів (ДНЗ), встановлення чинників, що ефективно впливають на здійснення інноваційних процесів.

Одним із важливих шляхів вирішення цієї складної проблеми виступає створення в системі післядипломної освіти таких умов, які б сприяли підвищенню педагогічної майстерності, пробудженню потреби в самоактуалізації, самоствердженні та життєтворчості, бажанні творити свою особистість.

Мета статті – визначити й охарактеризувати цільові орієнтири професійного розвитку вихователів дошкільних навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що вже створено теоретичні передумови для успішного вирішення цієї проблеми. Особливості безперервної освіти та підвищення кваліфікації вчителів розглядали О. Галус, Л. Даниленко, І. Драч, С. Крисюк, В. Маслов, В. Олійник, Н. Протасова, В. Пуцов, М. Романенко, В. Семиченко, Т. Сорочан, Т. Сущенко; психолого-педагогічні концептуальні положення саморозвитку педагога – К. Абульханова-Славська, І. Бех, Г. Балл, Є. Барбіна, Б. Вульф, Н. Гузій, І. Зязюн, Н. Кічук, Г. Костюк, Н. Кузьміна, В. Лозова, К. Роджерс, С. Рубінштейн, С. Сисоєва, Н. Тарасевич, В. Франкл та ін.

Значний внесок у розробку теорії та методології дошкільної освіти здійснили Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Зима, Н. Лисенко, Т. Поніманська, С. Сажник, Т. Степанова.

Аналіз проблеми професійного розвитку педагогів ДНЗ дає нам можливість стверджувати, що діяльність методичних служб щодо вирішення цієї проблеми не завжди носить планомірний і системний характер, нерідко здійснюється епізодично, а традиційна система наставництва здебільшого має формальний характер.

Нині стратегічний напрям на безперервність освіти вимагає, насамперед, глибоких концептуальних змін у системі перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, її коригування.

У цих умовах модернізація освітньої системи, з одного боку, ставить педагога перед необхідністю особистісно-професійного розвитку, з іншого – сприяє загостренню проблем і суперечностей. Цей підхід свідчить про оновлення цільових, змістових і процесуальних характеристик освіти, які є невід'ємною частиною активного особистісно-професійного розвитку педагогів. Відтак, проблема розвитку професіоналізму вихователів в умовах докорінних перетворень є дійсно актуальною.

Для якісного оновлення системи професійної перепідготовки педагогів дошкільних закладів особливого значення набуває проблема підвищення професіоналізму. Її формулювання є наслідком зіставлення певного запиту практики і тих можливостей її задоволення, які є в педагогічній науці. У роки незалежності України з'явився новий запит суспільної педагогічної практики на фахівця, здатного як до професійного вдосконалення, так і до створення умов для неперервного розвитку дітей дошкільного віку.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що суспільна потреба в розвитку професіоналізму та високопродуктивної праці педагогів завжди була в центрі уваги дослідників. Проаналізувавши велику кількість наукових джерел, можна стверджувати: проблема саморозвитку особистості була актуальною протягом багатьох століть: від давніх часів і дотепер; вона пройшла довгий і суперечливий історичний шлях становлення та самоутвердження: від осмислення людиною важливості самопізнання для її розвитку – до відкриття педагогічних засобів саморозвитку й самовдосконалення.

Одним із способів ефективного вирішення вищезазначених питань є взаємодія освітніх, управлінських, методичних, громадських та інших зацікавлених структур. Як зазначає Т. Сорочан, "...ідея безперервності, покладена в основу методології сучасної освіти, практично втілюється як наступність між вищою педагогічною та післядипломною освітою, як взаємодія закладів різного рівня в забезпеченні професійного розвитку педагогів, як професійна взаємодія в цьому процесі різних суб'єктів, як єдність мети, змісту та спрямованість на результат" [5].

Основою взаємодії має стати рівноправне співробітництво всіх учасників, об'єднаних вирішенням спільно поставлених завдань.

Здійснений аналіз теорії та практики підвищення кваліфікації та професійного розвитку педагога в системі післядипломної педагогічної освіти дає можливість зробити висновок про необхідність розбудови регіональних систем неперервної освіти як основного напрямку реалізації реформ в освіті й одним із суттєвих напрямів переходу до інноваційної моделі розвитку регіону.

У системі післядипломної педагогічної освіти необхідно постійно досліджувати напрями освітніх потреб споживачів і забезпечувати їх задоволення шляхом високої якості навчального процесу, що можливо за умови варіативності вибору форм підвищення кваліфікації, розроблення та введення додаткових спецкурсів, організації науково-методичної роботи на основі проектно-впроваджувальної діяльності тощо.

Першочерговим завданням діяльності інститутів післядипломної освіти виступає такий педагог ДНЗ, який постійно, послідовно й безперервно вдосконалює зміст і засоби своєї професійної діяльності, є взірцем високої духовної та педагогічної культури. Так, заклади ППО мають брати на себе додаткові зобов'язання щодо підготовки вкрай необхідних спеціалістів, аж до опрацювання індивідуальних програм та експериментальних курсів.

Головні функції інститутів післядипломної педагогічної освіти в умовах стрімких суспільних перетворень можуть бути такими:

- перепідготовка на посиленій матеріально-педагогічній базі тих спеціалістів з вищою освітою, в яких регіон відчуває найбільшу потребу;
- організація підвищення кваліфікації педагогів, надаючи їм курси різної тривалості, які знайомлять з новими напрямками розвитку ДНЗ і психолого-педагогічних досліджень;
- підготовка вихователів ДНЗ до адаптації в умовах ринкової економіки, організація спеціальних курсів на базі комерційних служб чи фермерських господарств;
- надання всім бажаючим педагогам вузькоспеціальних курсів для задоволення особистих інтересів і професійних потреб, наприклад, з етики, культури й мистецтва, педагогіки й методики;
- консультації і допомога спеціалістів ППО конкретним ДНЗ у підвищенні професійної майстерності вихователів, опрацювання на їх прохання необхідних рекомендацій і посібників, які враховують специфічні умови району, селища, села [8].

У межах нашого дослідження безперечно йдеться про особистість вихователя дошкільного навчального закладу. З огляду на важливість цього поняття, розглянемо його детальніше. У нормативних документах зазначено, що вихователь – це особа, яка здійснює виховання, посадова особа, що займається вихованням дітей і молоді у навчально-виховних закладах.

Згідно із Положенням про дошкільний навчальний заклад, вихователі мають спрямовувати свою професійну діяльність на ефективне вирішення таких завдань: засвоєння вихованцями програми розвитку, навчання і виховання; зміцнення і збереження їхнього фізичного, психічного, психологічного й соціального здоров'я; дотримання педагогічної етики, норм загальнолюдської моралі, поваги гідності дитини та її батьків; забезпечення емоційного комфорту тощо [2, с. 5–6].

Варто наголосити, що педагогічна професія – одна з найстаріших і найпочесніших в історії людства. Щодо професії вихователя, то вона виникла ще у XVII–XVIII ст. з появою перших дитячих садків. В Україні кадри для галузі дошкільної освіти почали готувати з 1907–1908 рр. Фребелівським жіночим педагогічним інститутом.

Зазначимо, дошкільне дитинство забезпечує загальний розвиток, який слугує фундаментом для набуття спеціальних знань і навичок з різних видів діяльності. Усі новоутворення дошкільного віку є не сумою знань, а певним рівнем пізнавальної активності, самостійності, творчості, ставлення до себе і до інших. Сформовані у цей період якості визначають загальний характер поведінки дитини, її ставлення до світу, значною мірою є основою її життєдіяльності у майбутньому [3].

Відповідно до позиції О. Мороза [1], виділено такі соціально-психологічні риси та властивості характеру педагога:

- загальногромадянські риси: широкий світогляд, принциповість і стійкість переконань; громадська активність і цілеспрямованість; патріотизм і добре ставлення до представників інших національностей та країн;

гуманізм. Високий рівень свідомості; оптимізм (віра в людей, у свої сили й можливості); любов до праці;

– морально-педагогічні якості: висока моральна зрілість, справедливість і об'єктивність; педагогічне спрямування педагогічної ерудиції, високий рівень загальної культури; високий рівень моральних стосунків з людьми; акуратність і охайність; чесність, дисциплінованість, вимогливість; уміння спілкуватися з людьми;

– педагогічні якості: педагогічна спостережливість; педагогічна увага; педагогічний такт; педагогічна інтуїція; володіння педагогічною технікою; професійна працездатність;

– соціально-перцептивні якості: високий рівень соціального сприйняття й спостереження дійсності; активна інтелектуальна діяльність (систематизація і узагальнення соціального досвіду); швидка орієнтація у педагогічних ситуаціях; висока культура мовлення (фонетична чіткість, експресія, емоційність, змістовність і виразність мовлення); володіння мімікою, тоном голосу, рухами, жестами;

– індивідуально-психологічні особливості: висока пізнавальна зацікавленість, любов до дітей і потреба працювати з ними; твердість характеру, витримка і самовладання; самостійність і діловитість у вирішенні життєво важливих завдань;

– психолого-педагогічні здібності: адекватність сприйняття дитини й уважність до неї; прогнозування шляхів формування особистості; здатність передбачати можливі результати; виховний вплив на колектив і особистість.

З огляду на зазначене, одним із завдань розвитку професіоналізму вихователів дошкільних навчальних закладів є стимулювання професійного самовдосконалення педагогів.

Слушною, зокрема, є позиція Л. Сущенко, яка підкреслює, що стимулювання професійного самовдосконалення полягає в організації такого післядипломного педагогічного процесу, який захоплює і пробуджує в учителя бажання віднайти, особисто відчувати свої внутрішні сили й ресурси, створює умови для їх активного та успішного самовиявлення під час курсової й міжкурсової підготовки; педагогічно грамотно підтримує та супроводжує вчителя на цьому шляху до мети [6, с. 6–7].

Висновки. Отже, нами визначено, що основою професіоналізму вихователя дошкільного навчального закладу є особистісний саморозвиток, який спрямований на становлення творчої індивідуальності педагога. Зазначимо, що саморозвиток – це прагнення людини до виявлення, усвідомлення та вдосконалення своїх особистісних якостей. Нами доведено, що за умови оновлення цільових, змістових і процесуальних характеристик освіти, які є невід'ємною частиною активного особистісно-професійного розвитку вихователів ДНЗ, в умовах вільної конкуренції будуть працювати висококваліфіковані фахівці, спроможні оперативно приймати самостійні рішення, бути активними й творчими, гідно представляти інноваційно-інтелектуальний потенціал країни у світовому та європейському освітньому просторі.

Вивчення питань професійного саморозвитку викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти є перспективним напрямом подальшої наукової розробки досліджуваної проблеми.

Список використаної літератури

1. Мороз О. Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація : навч. посіб. / О. Г. Мороз, В. О. Сластьонін, Н. І. Філіпенко. – Київ, 1997. – 166 с.
2. Положення про дошкільний навчальний заклад : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12 березня 2003 р. № 305 [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/305-2003-%D0%BF>.
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник / Т. І. Поніманська. – 2-е вид., доповн. – Київ : Академвидав, 2013. – 464 с.
4. Рубинштейн С. Л. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн // Проблемы общей психологии. – Москва, 1976.
5. Сорочан Т. М. Наступність професійного розвитку вчителів у системі університетської та післядипломної освіти / Т. М. Сорочан // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 20 (231). – Ч. II. – С. 274–284.
6. Сущенко Л. О. Стимулювання професійного самовдосконалення вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Лариса Олександрівна Сущенко ; Університет менеджменту АПН України. – Київ, 2009. – 22 с.
7. Сущенко Т. І. Корекція парадигми сучасного педагогічного процесу / Т. І. Сущенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць / Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Академія педагогічних наук України, Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів. – Київ : Канон, 2000. – Вип. 17. – С. 7–10.
8. Сущенко Т. І. Концепція розвитку післядипломної педагогічної освіти / Т. І. Сущенко // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – № 1. – С. 23–27.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2015.

Зданевич Л. В. Целевые ориентиры профессионального развития воспитателей дошкольных учебных учреждений в системе последипломного педагогического образования

В статье рассмотрена проблема профессионального развития воспитателей дошкольных учебных учреждений в системе последипломного педагогического образования; раскрыты теоретические основы научного понимания сущности данного феномена. Выявлены и охарактеризованы составляющие профессионального развития педагога, особенности их становления в системе последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: *развитие, профессионализм, воспитатель дошкольного учебного учреждения, система последипломного педагогического образования.*

Zdanevych L. Target Reference Points Professional Development of Tutors of Pre-School Educational Institutions in the System of Postgraduate Education

In the article the problem of professional development of teachers of pre-school educational institutions in the system of postgraduate education; the theoretical foundations of scientific understanding of the essence of this phenomenon. Identified and characterized components of the professional development of teachers, especially their formation in the system of postgraduate education.

One important way to solve this complex problem stands for a system of postgraduate education such conditions that would help improve teaching skills, awakening the need for self-actualization, self-affirmation and life creativity, desire to create their own identity.

Today, the strategic direction for continuity of education requires above all the deep conceptual changes in the system of retraining and advanced training of teaching staff, its

correction. In these circumstances, the modernization of the educational system, on the one hand, the teacher puts the need of personal and professional development, on the other, contributes to the aggravation of problems and contradictions. This approach suggests updating targeted, semantic and procedural characteristics of education, which is an integral part of active personal and professional development of teachers. Thus, the problem of professional educators in terms of fundamental change is really important.

We determined that the basis of professional kindergarten teacher is personal self-development, which aims at the formation of the creative personality of the teacher. Note that self – a human desire to identify, understand and improve their personal qualities.

Key words: *development, professionalism, tutors of pre-school educational institutions, the system of postgraduate education.*